

Krzywdzenie dzieci przez osoby dorosłe

Przemoc wobec dzieci nie jest niczym nowym, jednak dopiero w latach 80. XX wieku zaczęto głośno o tym mówić. Dzieci ze swej natury są słabsze i zależne od innych, dlatego doświadczały jej od zawsze. Splot wielu czynników sprawił, że dostrzeżono jak wiele negatywnych konsekwencji dla dziecka pociąga ona za sobą – zaburzenia rozwoju umysłowego, emocjonalnego i społecznego. Skutki doświadczonej traumy wynikającej z przemocy ze strony osób dorosłych, zwłaszcza osób najbliższych dziecku, mogą trwać latami. Szczegółnej wiedzy na temat krzywdzenia dzieci i rozpoznawania pierwszych symptomów przemocy wymaga się od pracowników oświaty, służb społecznych czy służby zdrowia.

Przez **przemoc w rodzinie** należy rozumieć jednorazowe lub powtarzające się umyślne działanie lub zaniechanie naruszające prawa lub dobra osobiste członków rodziny, a także innych osób wspólnie zamieszkujących lub gospodarujących, w szczególności narażające te osoby na niebezpieczeństwo utraty życia, zdrowia, naruszające ich godność, nietykalność cielesną, wolność, w tym seksualną, powodujące szkody na ich zdrowiu fizycznym lub psychicznym, a także wywołujące cierpienie i krzywdy moralne u osób dotkniętych przemocą (Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r., art. 2 pkt. 2).

Powyższa definicja zawiera cztery istotne elementy, na które należy zwrócić szczególną uwagę w procesie diagnozy przemocy:

- intencjonalność działania sprawcy (aby wykluczyć przypadkowość zdarzeń);
- działanie lub zaniechanie;
- naruszenie praw lub dóbr osobistych innej osoby;
- występowanie cierpienia i szkód fizycznych lub psychicznych.

W zacytowanej powyżej definicji przemocy w rodzinie użyte jest słowo „jednorazowe”, co oznacza, że na każde, nawet jednorazowe zdarzenie wskazujące na wystąpienie przemocy wobec dziecka należy reagować!!!

KTO POWINIEN REAGOWAĆ NA KRZYWDZENIE DZIECKA? – KAŻDY!!!

Ustawa o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie z dnia 29 lipca 2005 r. oraz Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta” **nakłada na pracowników służb, w tym oświaty obowiązek reagowania w każdej sytuacji podejrzenia przemocy wobec dziecka**. Dodatkowo dają one możliwość skutecznej interdyscyplinarnej współpracy na rzecz pomocy i ochrony dziecka i jego rodziny poprzez udział w grupie roboczej składającej się z przedstawicieli różnych służb.

Badanie „Ogólnopolska diagnoza przemocy w rodzinie” przeprowadzone przez Fundację Dzieci Niczyje w 2013 roku wykazało, że:

- 3 na 10 dzieci doświadcza przemocy fizycznej i psychicznej ze strony dorosłych; chłopcy częściej są bici, dziewczynki częściej doświadczają przemocy psychicznej;
- 18 % dzieci było świadkami przemocy domowej;
- co 7 dziecko w Polsce doświadczyło jakiejś formy wykorzystywania seksualnego; dziewczynki 3-krotnie częściej doświadczają wykorzystywania seksualnego niż chłopcy.

Powyższe dane są zatrważające, dlatego tak ważne jest, aby pracownicy oświaty, którzy na co dzień mają do czynienia z dziećmi, znają je, widzą zmiany w ich zachowaniu, funkcjonowaniu emocjonalnym i społecznym potrafili szybko je wychwycić i odpowiednio zareagować. Kluczem do prawidłowej diagnozy jest znajomość prawidłowości rozwoju dziecka w różnych fazach jego życia, ponieważ niektóre, z pozoru niepokojące zachowania, traktowane są jako zachowanie rozwojowe dziecka, które z czasem ulega wygaszeniu (np. masturbacja u dzieci w wieku przedszkolnym – element prawidłowego rozwoju psychoseksualnego). Aby lepiej wychwycić zachowania, które w połączeniu ze sobą mogą wskazywać na objawy krzywdzenia dzieci przez osoby dorosłe poniżej opisano je adekwatnie do kategorii przemocy wobec dzieci.

Wyróżniamy cztery kategorie przemocy wobec dzieci:

1. **Przemoc fizyczna** – jest to każda forma fizycznego przymusu lub przemocy ze strony rodzica lub opiekuna, czyli osoby odpowiedzialnej za dziecko, która prowadzi do urazu fizycznego lub psychicznego albo wiąże się z ryzykiem takiego urazu.

Często bywa traktowana jako kara – osoba dorosła chce w ten sposób nieudolnie zapanować nad dzieckiem.

Przykłady: klapsy; szarpanie; wiązanie; popychanie; ciągnięcie za uszy lub włosy; wykręcanie rąk; przytrzymywanie; zmuszanie do jedzenia; parzenie; bicie pasem i innymi przedmiotami.

Przemoc fizyczna jest w Polsce prawnie zakazana!!!

Symptomy przemocy fizycznej: pręgi na plecach, nogach i rękach; pęknięcia skóry, rany lub stupy w miejscach przyczepu małżowin usznych do czaszki; krwawe wylewy do gałek ocznych; ślady od przypalania papierosem przypominające blizny po ospie wietrznej; sińce, szczególnie liczne na różnym etapie gojenia; urazy o niewyjaśnionej genezie lub nie pasujące do opisu zdarzenia; krwotoki wewnętrzne; złamania kości.

2. **Przemoc psychiczna** – jest to przewlekła, нефizyczna, szkodliwa interakcja pomiędzy dzieckiem a opiekunem obejmująca zarówno działania, jak i zaniechania.

Ta forma nie jest łatwa do sklasyfikowania, gdyż katalog jej form jest praktycznie wyczerpalny.

Formy przemocy psychicznej: niedostępność emocjonalna opiekuna; wrogość; obwinianie; odrzucanie dziecka; surowe karanie; nierealistyczne oczekiwania; izolowanie dziecka i demoralizacja; zaniedbywanie potrzeb dziecka; nieuznawanie indywidualności dziecka i granic psychicznych pomiędzy rodzicem a dzieckiem (dziecko służy zaspokajaniu potrzeb rodzica, np. przy konfliktach między rodzicami); przemoc pośrednia – dziecko jako obserwator przemocy.

Objawami przemocy psychicznej są trudności w rozwoju poznawczym, emocjonalnym i społecznym dziecka. Możliwe objawy takiej formy przemocy opisane zostały poniżej jako „niespecyficzne objawy przemocy”.

3. **Wykorzystywanie seksualne** – jest to angażowanie dziecka przez dorosłego w jakąkolwiek czynność seksualną niezależnie od motywów.

Formy:

- zachowania seksualne z kontaktem fizycznym – penetracja, dotykanie intymnych części ciała;
- zachowania seksualne bez kontaktu fizycznego – ekshibicjonizm (prezentowanie dziecku intymnych części ciała); włączanie w oglądanie lub

produkcję pornografii; werbalne molestowanie; grooming (uwodzenie dziecka w Internecie w celu nawiązania kontaktów seksualnych).

Symptomy fizyczne wykorzystywania seksualnego: ciąża; choroba weneryczna; obecność spermy na ciele dziecka; niewyjaśnione urazy genitaliów i odbytu; zakażenie dróg moczowych.

4. **Zaniedbywanie** – rozumiane jako niezaspokajanie podstawowych potrzeb dziecka i/lub nierespektowanie jego podstawowych praw przez rodziców, opiekunów lub inne osoby zobowiązane do opieki, wychowania i ochrony dziecka. Może być to zachowanie trwałe lub incydentalne o znaczących skutkach szkodliwych dla dziecka. Często występuje z innymi formami przemocy.

Symptomy:

- niedostarczanie dziecku odpowiedniego pożywienia, schronienia lub ubioru;
- brak opieki lub ochrony dziecka, narażenie go na zagrożenie zdrowia lub życia;
- niezapewnienie dziecku dostępu do opieki medycznej lub leczenia;
- zaniedbanie potrzeb emocjonalnych dziecka;
- zaniedbywanie materialne – niższa waga i wzrost, wątpliwa budowa ciała, bladość skóry, wady postawy, oznaki braku higieny, nieodpowiednia odzież do pory roku;
- brak opieki.

Powyżej opisane rodzaje przemocy prowadzą do wykazywania różnych symptomów widocznych w zachowaniu i funkcjonowaniu dziecka. Doświadczanie przemocy zaburza prawidłowy rozwój dziecka we wszystkich sferach rozwojowych.

Objawy niespecyficzne przemocy wobec dziecka:

- złe samopoczucie psychiczne;
- objawy psychosomatyczne;
- objawy lekowe, np. moczenie nocne, fobie;
- wysokie poczucie winy i odpowiedzialności za rodzinę;
- bezradność i bezsilność we wszystkich obszarach funkcjonowania;
- poczucie samotności, odrzucenia;
- poczucie inności, naznaczenia;
- zgoda na złe traktowanie siebie;
- wzmożone negatywne stany emocjonalne;
- silna ambiwalencja uczuć, szczególnie jeśli dziecko było ofiarą osoby dorosłej z jej bliskiego otoczenia;
- regres w rozwoju i funkcjonowaniu dziecka;
- izolowanie się, apatia;
- zachowania autodestrukcyjne (samookaleczenia, próby samobójcze);
- trudności szkolne – opóźnienie rozwoju poznawczego, trudności w koncentracji uwagi;
- depresja, nasilony lęk;
- zachowania ryzykowne i aspołeczne;
- uzależnienia;
- nadmierna seksualizacja, problematyczne zachowania seksualne;
- zaburzenia snu;

- zaburzenia odżywiania;
- zahamowanie rozwoju fizycznego, spadek wagi;
- zaburzenia rozwoju mowy, np. jękanie się, mutyzm wybiórczy;
- zniekształcenia myślowe, tzn. przekonanie dziecka o swojej winie, odpowiedzialności za to, co się stało;
- reakcje nerwicowe, np. tiki, obgryzanie paznokci, wrywanie sobie włosów;
- odcinanie się od emocji – dziecko w różnych sytuacjach zachowuje się tak, jakby nic nie czuło;
- nerwowość, złość, płacz bez konkretnego powodu.

Zwykle u dziecka krzywdzonego występuje kilka/kilkanaście objawów wymienionych powyżej zarówno w symptomach poszczególnych kategorii przemocy, jak i w objawach niespecyficznych. **Występowanie pojedynczego objawu zazwyczaj nie jest dowodem na to, że dziecko jest ofiarą przemocy, jednak jego nasilenie lub występowanie dodatkowych symptomów zwiększa prawdopodobieństwo, że możemy mieć do czynienia z krzywdzeniem dziecka.** Jedynie trzy z wymienionych powyżej objawów wskazują w sposób jednoznaczny, że dziecko zostało skrzywdzone i są to: ciąża, choroba weneryczna lub obecność plemników na ciele dziecka.

Dzieci rzadko ujawniają, że doświadczają krzywdzenia w rodzinie. Boją się konsekwencji przyznania, że dzieje mu się krzywda, utraty miłości rodziców, rozpadu rodziny, reakcji sprawcy. Dziecko przekazuje informacje o przemocy odpowiednio do swojego wieku rozwojowego i stanu psychicznego – reaguj nawet wtedy, gdy fakty podawane przez dziecko wydają ci się być mało prawdopodobne. Bezpośrednio po zainteresowaniu się przez pracownika oświaty sytuacją rodzinną dziecka może pojawić się jego nieobecność w szkole lub placówce oświatowej – dziecko narażone jest wówczas na eskalację przemocy ze strony sprawcy, ponieważ zainteresowanie przedstawiciela placówki sprawami rodzinnymi bywa odbierane jako ingerencję w wewnętrzne sprawy rodziny i może prowadzić do destabilizacji sytuacji domowej. **Dlatego zwróć szczególną uwagę na bezpieczeństwo dziecka i reaguj! Umiejętności profesjonalistów dotyczące identyfikacji krzywdzonych dzieci i podejmowania interwencji są szczególnie ważne!**

Opracowała:
Elżbieta Pomian-Zbiciak
Psycholog PPP w Lubartowie

Bibliografia:

- Broszura „Postępowanie w związku z wystąpieniem przemocy wobec dziecka”
- Prezentacja „Problem krzywdzenia dzieci. Symptomy i konsekwencje.” Przygotowana przez Fundację Dzieci Niczyje
- Ustawa z dnia 29 lipca 2005 r. o przeciwdziałaniu przemocy w rodzinie, Dz. U. 2005 nr 180 poz. 1493
- Rozporządzenie Rady Ministrów z dnia 13 września 2011 r. w sprawie procedury „Niebieskiej Karty” oraz wzorów formularzy „Niebieska Karta”, Dz. U. 2011 nr 209 poz. 1245